

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами XI Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 15 квітня 2021 року)

ДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808

Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 6 від 10.09.2021 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Щербакова Наталія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови

Обиденнікова Марина Олегівна – здобувач II курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри української мови

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 15 квітня 2021 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред.) та ін.]. Харків, 2021. 164 с.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2021

©Автори публікацій, 2021

Методика роботи над порушеннями лексичних норм у мовленні молодших школярів.....	87
<i>Левацька Анастасія</i>	
Аксіологічні особливості інтернет-форумів (на матеріалі форумів «Теревені», «Дівочі посиденьки»).....	92
<i>Ломоносова Інна</i>	
Біблійні цитати в поезії Ірини Жиленко.....	97
<i>Матвеева Світлана</i>	
Особливості творення мас-медійних okazіоналізмів української мови.....	99
<i>Михайленко Марія</i>	
Культура ділової комунікації як об'єкт лінгвістичних досліджень.....	105
<i>Науменко Поліна</i>	
Business speech.....	109
<i>Науменко Поліна</i>	
Формування комунікативних компетентностей на уроках української мови в учнів з особливими освітніми потребами в 5 класі...	110
<i>Овдієнко Альона</i>	
Творчість І. Котляревського в літературознавчих студіях.....	112
<i>Поліщук Анастасія</i>	
Ділова англійська мова для бізнескомунікації.....	115
<i>Поліщук Анастасія</i>	
Використання фразеологізмів у повсякденному житті молоді на початку ХХІ століття.....	116
<i>Правник Марія</i>	
Особливості функціювання оцінної лексики в художньому мовленні....	118
<i>Приходько Юлія</i>	
Оцінна лексика української мови: теоретичні засади дослідження.....	119
<i>Приходько Юлія</i>	
Українська мова в сучасній блогосфері.....	124
<i>Савченко Аліна</i>	
Vocabulary and stylistic features of the ukrainian language blog.....	129
<i>Савченко Аліна</i>	

Левацька Анастасія Сергіївна
Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц.. Н.М. Чернушенко

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ПОРУШЕННЯМИ ЛЕКСИЧНИХ НОРМ У МОВЛЕННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В умовах нових реформ в освітньому просторі актуальною стає проблема формування комунікативної компетентності учнів. Основною метою вивчення мовно-літературної освітньої галузі є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості учнів засобами різних видів мовленнєвої діяльності; вміння спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів та національних меншин для духовного, культурного та національного самовираження, використовувати їх в особистому та громадському житті, 4 міжкультурний діалог; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєвих та творчих здібностей.

Проблему формування лексичної компетентності порушують багато вчених. Зокрема, вона була предметом дослідження О. Аматьєва, Є. Белкіна, А. Богуш, Н. Ветлугіна, Н. Гавриш, О. Дронова, Т. Комарова, Т. Козакова, Л. Попова, Н. Сакуліна, О. Ушакова, Н. Фесюкова, В. Ягупкова та ін.

Теоретичними основами формування лексичної компетентності у молодших школярів є: концептуальні моделі іноземної творчості (Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Д. Рензулі, Г. Сміт та ін.), вітчизняні (І. Волощук, О. Дяченко, О. Матюшкін, В. Петровський, А. Шумілін та ін.) вчені; технології різних видів навчання (проблемного, розвивального, прямого і непрямого) в Росії прогресивні особистісно орієнтовані моделі взаємодії учасників освітнього процесу (Д.Белухін, І. Бех, В. Давидов, Т. Ільїна, Б. Коротяєв, Т. Кулікова, І. Лернер, М. Махмутов, С. Підмазін, О. Усова); принципи організації мовленнєвої діяльності (М. Алексєєва, А. Богуш, Ф. Сохін, О. Ушакова, Л. Федоренко, В. Яшина); педагогічні умови розвитку та управління дитячою творчістю (Є. Белкін, Н. Ветлугіна, Н. Георгян, О. Дронова, Т. Казакова, В. Моляко, Н. Орланова, О. Піщухіна, Т. Рубан, Л. Таніна, К. Тарасова, О. Ушакова, А. Шибицька та ін.).

Багатогранні та складні проблеми формування лексичної компетентності у молодших школярів призвело до її розгалуження: вивчення проблем мовна прагматика, аналіз цілей, мотивів, настанов учасників спілкування, які суттєво визначають особливості мовного продукту (Г. Богданович, В. Бондарко, А. Вежбицька, Є. Верещагін, Т. Вінокур, М. Всеволодова, І. Голубовська, Ю. Караулов, В. Кононенко, В. Костомаров, В. Красних, О. Кубрякова, Л. Мацько, О. Митрофанова, Н. Озерова, Р. Ратмайр, О. Шмелєв та ін.); збагачення словникового запасу студенти на різних етапах розвитку мовлення (Н. Гавриш, Н. Голуб, Л. Кулібчук, Т. Коршун, В. Тихоша та тощо); культура мовлення (Н. Бабич, Б. Головін, О. Горошкіна, В. Костомаров, Л. Мацько та ін.); психологічний принципи розвитку мовлення (Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтєв,

О. Лурія, І. Синиця); функціонування текстів художнього стилю (Л. Варзацька, О. Караман, Л. Мацко, В. Мельничайко, М. Пентилюк та ін.); розвиток мовної складової загальної освіти учнів (О. Біляєв, М. Вашуленко, Л. Мацько, Н. Пашківська, М. Пентилюк, К. Плисько, О. Хорошковська та ін.); комунікативний аспект навчання мови (А. Богущ, Л. Варзацька, Н. Гавриш, В. Капінос, Т. Котик, С. Караман, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, М. Пентилюк, К. Пономарьова, Л. Попова, М. Стельмахович та тощо).

Під "лексичною компетентністю молодшого школяра" ми розуміємо здатність учня до мотиваційної, когнітивної, практичної, рефлексивної та поведінкової лексичної діяльності з опорою на наявність певного запасу слів у межах вікового періоду, адекватне використання лексем, доречне вживання образних висловів, приказок, прислів'їв, фразеологічних зворотів.

Мотиваційна лексична діяльність молодшого школяра об'єднується у три взаємопов'язані групи діяльностей:

– *Безпосередньо-спонукальна мотиваційна діяльність*, заснована на емоційних проявах особистості, позитивних чи негативних емоціях: яскравість, новизна лексичного матеріалу; цікаве видання лексичного матеріалу, приватність особистості вчителя; бажання отримати похвалу, винагороду (за завдання), страх отримати негативну оцінку, покарання, страх вчителя, батьків, відсутність обговорень у класі тощо.

– *Перспективно-спонукальна мотиваційна діяльність*, базується на розумінні важливості лексичних знань, української мови як предметів: повідомлення про те, що від багатства лексичного запасу та навичок активний і одночасно член через якість мовлення та успішне спілкування з іншими (вступ до інститут, професія та інші.); сподівання отримати нагороду в майбутньому; розвивати почуття зв'язку, відповідальності.

– *Інтелектуально-спонукальна мотиваційна діяльність* заснована на отриманні задоволення від процесу пізнання, інтересі до лексичних знань, допитливості, спробах розширити свій культурний рівень, освоєнні лексичних змін та навігації, захопленні самими процесами вирішення освітніх та пізнавальних рішень.

– *Когнітивна лексична діяльність* молодшого школяра спрямований на: збагачення словникового запасу шляхом набуття нових слів і нових значень раніше вивчених слів не було відомо; уточнення словникового запасу, поглиблення розуміння вже відомих слів, поява відтінків у значенні між синонімами, підбір антонімів, аналіз багатозначності; активізація словника, використання якомога більшої кількості слів у створеному кожному тренінгу, введення слів у реченні, засвоєння сумісності слів з іншими словами, використання їх у конкретному тексті; вилучення не літературних слів, що використовуються в інших випадках молодими студентами, виправлення помилок у наголошенні та вимогливості слів.

– *Практична лексична діяльність* молодший школяр спрямований на: накопичення в пам'яті учнів великої кількості слів із повідомленням усіх відтінків їх значення та виразною розвагою; формуючи вміст, який активно

включається у ваш власний словниковий запас, швидко та точно збирає слова для побудови речень та текстів.

– *Рефлексивна лексична діяльність* молодший школяр спрямований: аналіз учнями явищ власної мовленнєвої діяльності, корекція, вдосконалення власних висловлювань. Серед основних рефлексивних процесів, про які повідомляється, є: самостійне знаходження своїх лексичних помилок та знаходження лексичних помилок у текстах своїх однолітків, критична самооцінка словникового запасу власного мовлення та оцінка мовлення інших учнів, інтерпретація власного мовлення та інтерпретація інших схеми мовлення.

– *Поведінкова лексична діяльність* молодшого школяра спрямована на: активне членство у власній лексиці та забезпечення чистоти української мови у спілкуванні з однолітками, вчителями, батьками, персоналом; формування здатності доходити до модернізованих стереотипів, пропонувати модну ситуацію[10, с.73].

Лексичні норми — це норми слововживання, прийняті в сучасній українській літературній мові. Вони регулюють вибір слова відповідно до змісту і мети висловлення [12].

У процесі формування лексичних норм в учнів важливо враховувати той факт, що слово може мати одне або кілька лексичних значень. Ознайомлення учнів з короткими теоретичними відомостями про однозначність-багатозначність слів, а також про пряме і переносне значення слів є підготовчим етапом для формування лексичних навичок. Розуміння учнями того, що в слові може бути кілька лексичних значень, допомагає навчити їх давати тлумачення лексичного значення слова залежно від вживання його в умовах контексту.

Пряме значення слів можна визначити поза контекстом, поза зв'язком з іншими словами. Переносне значення виникає у тому випадку, якщо мовець свідомо переносить назву з одного явища дійсності на інше на основі спільності ознак [11].

Специфіка формування лексичних навичок в учнів в ході роботи над основними видами мовленнєвої діяльності вимагає врахування таких якостей мови, як: правильність, точність, багатство, виразність, змістовність і логічність.

М. Вашуленко визначає такі основні напрями у роботі над вивченням лексичних понять:

1. Лексичний аналіз мови художніх текстів: виявлення незнайомих слів і висловів, уточнення відтінків значень окремих слів і висловів; виявлення слів, ужитих у переносному значенні; з'ясування смислових відтінків вжитих у тексті синонімів, антонімів; аналіз інших зображувальних засобів, зокрема порівнянь.
2. Пояснення значення слів шляхом використання різних способів: показ предмета чи дії, демонстрація малюнка, слайда із зображенням предметів, назви яких є новими для дитини, добір синонімів, антонімів, введення нового слова до контексту тощо [1, с. 141–142]

Методичними принципами формування лексичних норм молодших школярів є принцип *градуальності*, суть якого полягає у структуризації змісту та дидактичного матеріалу за темами з орієнтацією на різні етапи навчання, поступовим нарощуванням обсягу лінгвістичної інформації за певною темою й ускладненням її характеру. Повна класифікація методів:

Методичне розроблення ефективних способів формування лексичних норм на уроках української мови в початковій школі, розв'язує кілька завдань формування лексичної компетентності школяра. По-перше, учитель оперує науково обґрунтованими прийомами тлумачення слів названої лексико-семантичної групи, по-друге, формує у дитини такі мовленнєві навички: пояснювати значення слова, використовуючи отримані знання про парадигматичні зв'язки; користуватися словом у мовленні, застосовуючи знання про синтагматику слова.

Питання культури мовлення, питання вивчення норм мови і мовлення є найпершим у методиці формування лексичної компетентності. Необхідність створення на уроці особливого мовленнєвого середовища – надзвичайно важливий методичний аспект організації сучасного уроку мови. Інтуїтивне

знання людиною того, «як правильно казати» і «як не можна говорити» з погляду граматики, лексики, фонетики рідної мови, тобто знання норми, називається культурою мовлення, або мовним чуттям. Мовне чуття розвивається у дітей у процесі наслідування (імітації) нормованого, тобто правильного мовлення, яке воничують з вуст людей, що оточують їх, на яке натрапляють у книгах. Мовне чуття – це результат запам'ятовування норми.

Отже, для ефективного формування лексичної компетентності молодшого школяра на уроках української мови (і на уроках із усіх інших предметів, що послугуються мовленням як засобом передачі знань) необхідно штучно створювати культурне мовленнєве середовище з високим розвивальним потенціалом. Розвивальний потенціал має бути не лише у мовленнєвого середовища в широкому розумінні. Розвивальний потенціал повинен мати як зміст, так і засоби навчання – підручники, програми, форми організації навчально-виховної діяльності, методи і прийоми навчання. Кожен із цих елементів навчальної системи має відповідати основним закономірностям засвоєння рідного мовлення, які для сучасної методики української мови, що орієнтована на розвиток дитини на компетентнісній основі, є надзвичайно актуальними.

Література

- 1. Вашуленко М. С.** Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2010. 364 с.
- 2. Великий** тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.
- 3. Гудзик І. П.** Компетентнісно орієнтоване навчання російської мови у початкових класах (у школах з українською мовою навчання) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія і методика навчання (російська мова)" / І. П. Гудзик. – Київ, 2008. – 39 с.
- 4. Державний** стандарт початкової освіти // Учитель початкової школи. – 2018. - №4. – 37с.
- 5. Етимологічний** словник української мови. – Т. 2. – К. : Наук. думка, 1985. – 541 с.
- 6. Компетентнісний** підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : "К.І.С.", 2004. – 112 с.
- 7. Пометун О. І.** Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. І. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.
- 8. Професійна** освіта : словник : [навч. посібник] / [уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К. : Вища шк., 2000. – 149 с.
- 9. Селевко Г. К.** Компетентности и их классификация / Г. К. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138–143.
- 10. Сіранчук Н. М.** Процес формування лексичної компетентності молодшого школяра у структурі теорії мовленнєвої діяльності / Н. М. Сіранчук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 4. – С. 72–76.
- 11. Сучасна** українська мова : підручник / За ред. О. Д. Пономарева. Київ, 2005. 488 с.
- 12. Українська** мова: Словник-довідник [Електронний ресурс] / А. П. Загнітко, В. Д. Познанська,

З. Л. Омельченко, В. В. Мозгунов. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: <http://litmisto.org.ua/?cat=15>.

Ломоносова Інна Тимурівна

Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Наук. кер.: к. філол. н., доц. І. А. Павлова

АКСІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-ФОРУМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ФОРУМІВ «ТЕРЕВЕНІ», «ДІВОЧІ ПОСИДЕНЬКИ»)

Феномен цінності, проблеми аксіології привертають увагу дослідників з давніх часів. Лінгвістична аксіологія – це сфера лінгвістичних досліджень, що скеровані на системне вивчення оцінки та оцінних категорій, вербалізованих чи граматицізованих у мові. Традиційно аксіологічність розглядають як складник категорії модальності (О. Селіванова, С. Вауліна, Н. Валгіна, В. Чернявська), як незалежну категорію, що має свій план вираження, реалізований на усіх мовних рівнях (О. Вольф), пов'язаний із особливостями прагматичного використання оцінності (Н. Арутюнова, Т. Космеда), а також план значення – ціннісний аспект подій позамовної дійсності (Т. Космеда) [6].

Антропоцентричність сучасних лінгвістичних досліджень актуалізує аксіологічність як авторську оцінку подій позамовної дійсності чи власне висловлювання за шкалою «добре – нейтрально – погано». У дослідженні ми з'ясуємо аксіологічні особливості мови інтернет-форумів, які є актуальними для користувачів.

Мета цієї роботи – проаналізувати й з'ясувати мовні аксіологічні особливості інтернет-джерел, що репрезентують власне авторську, індивідуальну оцінку, передчасно заглибившись та вивчивши теоретико-методологічні дослідження про аксіологію та її вияви в мові, засоби оцінки, їх значення, репрезентацію на різних рівнях мови.

Завданнями цього дослідження є з'ясувати теоретичну базу аксіологічних особливостей; знайти ці особливості на різних мовних рівнях (фонографічному, фонетичному, граматичному) на інтернет-форумах («Теревені», «Дівочі посиденьки»); порівняти та проаналізувати оцінне ставлення користувачів.

Актуальність цього дослідження полягає у тому, що з погляду аксіології ми можемо з'ясувати оцінку у структурі значення слова, у якій автор виражає своє ставлення: позитивне (задоволення, чутливість, шанобливість, ласкавість) чи негативне (роздратування, зневажливість, гнів тощо). Категорія оцінки виражається граматичними засобами. Мовні засоби (суфікси, префікси, заміна літер тощо), які вживаються у словах, мають науковий інтерес та підкреслюють швидкі темпи зміни мовного середовища в соцмережах. Крім того, ми досліджуємо сучасні інтернет-форуми, що мають безліч тематик, дописів та, звичайно ж, людей, які різні за віком, місцем проживання та своїм певним стилем мовлення, адже в усіх куточках України розмовляють дещо інакше, що залежить від багатьох чинників, проте, таким чином, і з'являються